

**TURUN
YLIOPISTO**

Kohti omaa tahtoa

Diskurssianalyysi Suomen aborttilainsäädäntöä koskevista eduskunnan
täysistuntopuheista vuosilta 1949, 1970 ja 2022

Poliittisen historian
kandidaatintutkielma

Laatija:
Aino Särkelä

5.12.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä: Aino Särkelä

Otsikko: Kohti omaa tahtoa – Diskurssianalyysi Suomen aborttilainsäädäntöä koskevista eduskunnan täysistuntopuheista vuosilta 1949, 1970 ja 2022

Sivumäärä: 27 sivua

Päivämäärä: 5.12.2025

Tässä tutkielmassa käsittelen Suomen aborttilainsäädännön muutoksiin liittynyttä eduskuntakeskustelua. Aborttilaista on säädetty eduskunnassa kolme kertaa: vuosina 1949, 1970 ja 2022. Tutkielman menetelmä on diskurssianalyysi ja valitsemani diskurssit ovat uskonnollinen, oikeudellinen ja väestöpoliittinen diskurssi. Tutkimuskysymykseni on, miten nämä kolme diskurssia ilmenevät lakiuudistuksia edeltäneissä täysistuntokeskusteluissa. Alkuperäisaineistoni koostuu kolmesta eduskunnan täysistuntopöytäkirjasta. Tutkielmani etenee diskurssikohtaisin käsittelyluvin, joista jokaisen olen jakanut kolmeen osaan tarkasteluvuoden mukaan. Diskurssianalyysin rinnalla toimii teoreettinen viitekehys, joka on rakentunut abortin politisoitumista tutkineiden Ritva Nätkinin ja Ilpo Helénin teosten pohjalta. Tärkeään asemaan tutkielmassa asettuu myös Väestöliiton tutkimussarjat, joista Marketta Ritamiehen ja Miina Keski-Petäjän väestöpoliittiset tutkimukset ovat oleellinen osa tutkielman teoreettista pohjaa.

Keskeisinä havaintoina primääriaineistosta ovat diskurssien ilmeneminen ja niiden muutos. Väestöpoliittinen diskurssi on koko tarkasteluvälillä eniten käytetty diskurssi. Oikeudellinen diskurssi puolestaan ilmenee vuoden 2022 keskustelussa yleisimpänä, mutta aiemmissa keskusteluissa se jää melko harvinaiseksi. Tästä voidaan tehdä mielenkiintoisia päätelmiä oikeuskeskeisyyden noususta. Uskonnollinen diskurssi näyttäytyy kohtuullisen vakaana läpi tarkasteluvälin. Kokonaisuudessaan aborttioikeuden kehitys voidaan primääriaineiston ja tutkimuskirjallisuuden perusteella nähdä eräänlaisena siirtymänä kollektivismista individualismiin.

Avainsanat: abortti, aborttilaki, aborttioikeus, diskurssianalyysi, eduskunta, raskaudenkeskeytys, täysistunto, väestöpolitiikka

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset	4
1.2	Primääriaineisto ja teoreettinen viitekehys	5
1.3	Tutkimusmenetelmä	7
2	Oikeudellinen diskurssi	10
2.1	Aborttioikeuden ensiaskeleet	10
2.2	Sosiaaliset perusteet osana inhimillisempää lainsäädäntöä	12
2.3	Kenen oikeuksista abortissa on 2020-luvulla kyse?	13
3	Uskonnollinen diskurssi	16
3.1	Kristillis-siveellisen yhteiskunnan valtakausi	16
3.2	1970-luvun välimalli	18
3.3	Uskonnon ja politiikan välirikko	19
4	Väestöpoliittinen diskurssi	22
4.1	Sosiaalihuollon palvelut abortintorjuntatyössä	22
4.2	Ehkäisyvalmisteista ratkaisu aborttikysymykseen	24
4.3	Syntyvyys nousuun aborttikiellolla	25
5	Johtopäätökset	28
	Lähteet	31

1 Johdanto

Abortti eli raskauden ennenaikainen päättäminen on yksi kiistanalaisimmista lääketieteellisistä toimenpiteistä, joita länsimaisessa lääketieteessä suoritetaan. Säännöllisin väliajoin niin abortin vastaiset kuin sitä puoltavatkin mielenosoitukset tai lainsäädäntötoimet ylittävät kansainvälisen uutiskynnyksen. Viime vuosina julkinen keskustelu aborttioikeuden rajoista on ollut erityisen vilkasta johtuen ennen kaikkea siitä, että vuonna 2022 Yhdysvaltain korkein oikeus kumosi liittovaltion yhteisen, perustuslain turvaaman laajan aborttioikeuden. Tämän seurauksena moni osavaltio on ryhtynyt rajoittamaan aborttien myöntämisperusteitaan. Kesällä 2025 *Helsingin Sanomat* uutisoi tapauksesta, jossa Georgian osavaltiossa asunutta aivokuollutta naista pidettiin elossa kuukausien ajan, tämän lapsen syntymään asti.¹ Myös toiseen suuntaan on kuitenkin menty. Esimerkiksi Suomessa ja Irlannissa lainsäädännön uudelleentarkastelu on johtanut aborttioikeuden laajentamiseen.²

1.1 Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa käsittelen Suomen aborttilainsäädännön muutoksiin liittynyttä poliittista keskustelua diskurssianalyysin keinoin. Poliittisen keskustelun analyysi rajoittuu eduskuntapuheenvuoroihin. Kuten jo totesin, on aborttioikeutta Suomessa hiljattain uudistettu: vuonna 2023 Suomessa astui voimaan uudistettu aborttilaki, joka vähensi raskaudenkeskeytyksiin liittyvää sääntelyä. Syynä tälle lakimuutokselle oli kansalaisaloite ”*OmaTahto2020 – Päivitetään Suomen aborttilaki 2020-luvulle!*”³, mikä tekee jo lainsäädäntöprosessista itsestään erityisen. Tätä ennen noudatettiin vuoden 1970 aborttilainsäädäntöä, jonka edeltäjänä toimi puolestaan Suomen ensimmäinen aborttilaki vuodelta 1950. Nämä kolme aborttikysymyksen lainsäädännöllistä solmukohtaa ovat tutkielmani keskiössä. Tarkastelen aborttioikeuden kehitystä historiallisen jatkumon kautta linkittäen uudistukset edeltäjiinsä, mutta ymmärtäen ne myös ainutlaatuisen kulttuurisen ja sosiaalisen kontekstin tuloksina.

Erimielisyydet aborttioikeudesta ilmenevät niin tarkastelemissani täysistuntopuheenvuoroissa kuin ympäri maailmaa toteutetuissa lakiuudistuksissakin. Nämä lakiuudistukset Suomessa ja

¹ ”Aivokuollutta naista pidetään elossa tiukan aborttilain takia”. *Helsingin Sanomat*, 20.5.2025. <<https://www.hs.fi/maailma/art-2000011245519.html>> [luettu 19.9.2025].

² ”The World’s Abortion Laws”. Center for Reproductive Rights verkkosivut. <<https://reproductiverights.org/maps/worlds-abortion-laws/>> [luettu 30.10.2025].

³ ”Aborttilain muutokset on vahvistettu”. Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote, 20.12.2022. <<https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/aborttilain-muutokset-on-vahvistettu>> [luettu 18.10.2025].

muualla osoittavat aborttioikeuden olevan yhä ajankohtainen yhteiskunnallisen keskustelun aihe. Se, että aborttioikeudesta on kiistelty vuosikymmenten ajan tarkoittaa myös sitä, ettei kyseessä ole yksiselitteinen poliittinen ongelma. Tutkielmani aihe on siis erityisen mielekäs sekä Suomen lakiuudistuksen ajankohtaisuuden että koko aborttioikeuden monisyisen luonteen ansiosta.

Perustelen pitkän aikavälin tarkastelun sillä, ettei aborttioikeuden poliittista ulottuvuutta voi kokonaisvaltaisesti ymmärtää tutustumatta ensin tekijöihin lainsäädännön taustalla. Aborttioikeuden kehittyminen on se historiallinen konteksti, jonka kautta analysoin eduskunnassa käytyä aborttikeskustelua. Analysoin näitä täysistuntopuheenvuoroja tarkoitukseni vastata kysymykseen siitä millaisia uskonnollisia, oikeudellisia ja väestöpoliittisia ulottuvuuksia keskustelussa aborttioikeudesta on kunakin tarkasteluajankohtana tuotu esiin. Analysoin puheenvuoroissa esitettyjä argumentteja aborttioikeuden puolesta ja vastaan erottelematta valitsemisani diskursseissa sitä, kummalla kannalla puhuja on. Tähän valintaan olen päätenyt siksi, että hyvin usein aborttikeskustelussa on samaa diskurssia käytetty sekä aborttioikeutta vastaan että sen puolesta argumentoidessa, mikä tekee menetelmästä mielekkään.

Koska tutkielmani aihepiiriin kuuluu arkaluonteisia asioita, koen tärkeäksi määritellä termistöä hieman. Käytän raskaudenkeskeytyksestä pääosin sille vakiintunutta termiä abortti. Selkeyden vuoksi käytän termiä myös ajalta, jolloin abortteja ei kutsuttu aborteiksi, kuitenkin historiantutkimuksen periaatteet huomioiden.⁴ Aborttioikeudella tarkoitan henkilön lakiin perustuvaa oikeutta aborttiin. Termillä en ota kantaa siihen, minkälainen oikeus abortti on, vaan pyrin selkeään ja johdonmukaiseen kielenkäyttöön. Oikeuden rajoittaminen tai sen laajentaminen perustuvat siis lainsäädännön muutoksiin, eivätkä sisällä moraalifilosofisia oletuksia pahasta tai hyvästä. Tekstin luettavuuden parantamiseksi olen päättänyt käyttää biologisten sukupuolten mukaista terminologiaa sukupuolen ollessa käsiteltävän asian ymmärtämiseksi oleellista. Tiedostan, että biologinen sukupuoli ei tarkoita sukupuoli-identiteettiä, eivätkä silloin kaikki abortin tehneet henkilöt ole tietyn sukupuolen edustajia.

1.2 Primääriaineisto ja teorettinen viitekehys

Primääriaineistonani käytän eduskunnan täysistuntopuheenvuoroja kolmelta eri aikakaudelta. Olen valinnut tarkasteluun vain ne pöytäkirjat, joissa käydään lainsäädäntöprosessin

⁴ Kalela 2020, 88–110.

viimeinen vaihe ennen äänestystä, eli lakiehdotuksen toinen tai kolmas käsittely. Tässä lakiehdotuksen viimeisessä käsittelyssä käydään yleiskeskustelu, jonka jälkeen eduskunta äänestää ja lakiehdotus hyväksytään tai hylätään. Hyväksymiseen riittää aborttilainsäädännön kohdalla yksinkertainen enemmistö.⁵ Koska tarkastelupisteinä tutkielmassani ovat lainsäädännön solmukohdat, sijoittuvat analysoimani täysistuntopuheenvuorot niiden lakiehdotusten yleiskeskusteluihin, joiden jälkeen lakiehdotus on hyväksytty. Nämä yleiskeskustelut on käyty vuosina 1949, 1970 ja 2022. Näillä rajauksilla primääriaineistoni rakentuu yhdestätoista puheenvuorosta vuodelta 1949⁶, viidestätoista puheenvuorosta vuodelta 1970⁷ sekä kahdestakymmenestä puheenvuorosta vuodelta 2022⁸. Koko aikavälin käsittävä diskurssianalyysi muodostaa mielenkiintoisen tutkimusasetelman, eikä uusimman lakiuudistuksen ollessa näinkin tuore, ole vielä erityisen tutkittu aihe.

Tarkasteluajankohtien suuren ajallisen etäisyyden vuoksi on tärkeä huomioida muutokset Suomen poliittisessa järjestelmässä. Tähän tarkoitukseen hyödynnän lähdeaineistona Tapio Raunio ja Matti Wibergin toimittama teosta *Eduskunta – Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Analyysin lähtökohtana tulee huomioida, että 1950- ja 1970-luvuille sijoittuvina tarkasteluajankohtina Suomessa oli voimassa vuoden 1919 hallitusmuoto, joka takasi presidentille laajat toimivaltuudet myös sisäpolitiikassa. Tilanne muuttui huomattavasti, kun vuoden 2000 perustuslakiuudistus vahvisti hallituksen ja eduskunnan asemaa suhteessa presidenttiin, mikä konkretisoi siirtymän kohti valtiosäännön parlamentarisoitumista.⁹ Nämä muutokset ovat vaikuttaneet eduskunnan toimintaan, mutta täysistuntojen keskusteleva ilmapiiri on pitkälti säilynyt. Täysistuntokeskustelun analyysin perustana hyödynnän Kyösti Pekosen teosta *Puhe Eduskunnassa*.

Koska eduskunnan kokoonpano on tarkasteluvälillä täysin muuttunut, ei tarkoitukseni olekaan analysoida yhden tietyn kansanedustajan tai puolueen retoriikkaa, vaan tarkastelen eduskuntapuheita tietyllä tapaa yhtenäisenä joukkona tietyssä päivänä tietyssä tilassa annettuja puheenvuoroja. Teoreettinen viitekehys eduskuntapuheiden analyysille vahvistaa myös diskurssianalyysin edellytyksiä. Pitkän aikavälin tarkastelu synnyttää tutkielmalle sen historiantutkimuksellisen luonteen, mutta vaatii tuekseen myös historiantutkimuksellista metodikirjallisuutta. Yleisenä historian tutkimuksen metodeksena viittaa Jorma Kalelan

⁵ Suomen perustuslaki 731/1999 § 41.

⁶ PTK 65/1949 vp, 8.11.1949, 1998–2012.

⁷ PTK 146/1969 vp, 24.2.1970, 3333–3341; 3373–3382.

⁸ PTK 115/2022 vp, 25.10.2022, 31–51.

⁹ Raunio & Wiberg 2014, 11–16.

teokseen *Historiantutkimus ja historia*. Diskurssianalyysin metodikirjallisuutena käytän Sara Millsin teosta *Discourse* ja lisäksi Norman Faircloughin teosta *Discourse and Social Change*.

Väestöpolitiikkaa aborttikysymyksen huomioiden ovat Suomessa tutkineet muun muassa Ritva Nätkin ja Ilpo Helén. Lähdekirjallisuuteni aborttioikeuden historiallisesta kehityksestä muodostuu Nätkinin teoksesta *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä* ja Helénin väitöskirjasta *Äidin elämän politiikka: naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Lisäksi Väestöliitto on julkaissut kattavasti erilaisia väestöpoliittisia tutkimuksia, joista tutkielmassani hyödynnän Marketta Ritamiehen tutkimusta *Sinappikylvystä ehkäisy pilleriin. Suomalaisen perhesuunnittelun historia* sekä Miina Keski-Petäjän tutkimusta *Aborttitoiveet ja abortintorjunta – Raskaudenkeskeytysten hakeminen 1950–60 lukujen Suomessa*. Yhdessä teokset luovat kattavan teoreettisen viitekehyksen aborttioikeuden kehittymisen historiaan tarjoten tukea myös eduskunnan täysistuntopuheenvuorojen analyysiin esittämällä kontekstin tarkasteluajankohdan aborttikeskustelulle. Uusimman aborttilain tarkasteluun keskittyvää tutkimuskirjallisuutta ei tutkielmassa ole sen puutteen vuoksi hyödynnetty.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkielmani analyysimenetelmä on diskurssianalyysi. Diskurssi on monitulkintainen käsite, jolle on hankala antaa yksiselitteistä määritelmää. Tunnettu diskurssianalyysin teoreetikko ja filosofi Michel Foucault (1926–1984) määrittelee diskurssin kolmella tasolla: kaikki lausumat, joilla on vaikutus todellisessa maailmassa; yksilöitävissä oleva joukko lausumia; joukko lausumia, joiden taustalla vaikuttaa järjestäytynyt käytäntö.¹⁰ Tämän määritelmän puitteissa analysoin valitsemiani kolmea diskurssia käsittämällä ne toisaalta sosiaalisen käytännön tuloksina ja yhtäältä sosiaalisen todellisuuden rakentajina. Instituutiot ja sosiaalinen tila ohjaavat sitä, millaisia diskursseja tietyssä kontekstissa voi muodostua, mutta näiden raamien sisällä vaaditaan vuoropuhelua, jotta diskurssien syntyminen mahdollistuu.¹¹ Tila siis vaikuttaa muodostuviin diskursseihin samalla, kun nämä diskurssit luovat tilan, joka tutkielmassani on eduskunnan täysistuntokeskustelu.

Olen valinnut analysoitavaksi kolme diskurssia. Näihin valintoihin olen päätenyt primääriaineiston perusteella. Valitsemiani diskurssit esiintyvät läpi tarkasteluvälin, mikä

¹⁰ Mills 1997, 7.

¹¹ Ibid. 11.

mahdollistaa niiden käytön erojen ja yhtäläisyyksien vertailun. Ensimmäisenä analyysin kohteena ovat puheenvuorojen kaikki ihmisoikeuksiin ja perustuslakiin viittaavat sanavalinnat. Nimitän tämän oikeudelliseksi diskurssiksi, joka käsittää siis myös kaikki viittaukset siihen, kenen oikeudesta aborttioikeudessa puhutaan. Toinen valitsemani diskurssi on täysistuntopuheenvuoroissa ilmenevä uskonnollisuus ja/tai hengellisyys. Tähän uskonnolliseen diskurssiin luen mukaan kaikki viittaukset kristillisyyteen, siveellisyyteen, sieluun jne. Viimeisenä diskurssina puheenvuoroista tarkastelen niiden väestöpoliittisia ulottuvuuksia. Tähän väestöpoliittiseen diskurssiin katson kuuluvaksi kaikki viittaukset syntyvyyteen, huoltosuhteeseen, sosiaalihuollonpalveluihin sekä aborttiin ehkäisykeinona.

Kriittisen diskurssianalyysin (CDA, critical discourse analysis) kehys rakentuu Norman Faircloughin teoriaa noudattaen puhetta ympäröivistä sosiaalisista käytännöistä, joihin lukeutuu puheen sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti. Kulttuurinen konteksti aborttikeskustelulle rakentuu kunkin tarkasteluajan lainsäädännöstä, asenteista ja historiasta. Pitkän aikavälin tarkastelussa on varottava joutumasta niin kutsuttuun ajan vankilaan, jossa ilmiöitä ja tilanteita liitetään virheellisesti johonkin ajalliseen kontekstiin.¹² Analysoitavien puheiden poliittisen luonteen vuoksi on oleellista liittää sosiaalisiin käytäntöihin myös niiden suhde valtaan. Tällä Fairclough tarkoittaa muun muassa kysymyksiä siitä, millaisia vaikutuksia puheilla on tai kuka hyötyy niissä esitetyistä diskursseista.¹³ Diskurssit muodostavat täysistuntokeskusteluun erilaisia merkityssystemejä, joiden suhde toisiinsa ja toisaalta valtaan on analyysin kannalta mielenkiintoinen kohde.

Eduskunnan täysistuntopuheenvuoroissa ilmenevien diskurssien sosiaalinen konteksti muodostuu rakenteellisesti eri tasoista. Yläkäsitteenä on eduskunta, joka toimii Suomen poliittisessa järjestelmässä ylimpänä lainsäädäntöelimenä.¹⁴ Tarkemmin sosiaalinen konteksti voidaan rajata eduskunnan täysistuntoihin, jotka muodostavat ainutlaatuisen tarkastelukohteen osana suomalaista parlamentarismia. Muiden Pohjoismaiden tavoin Suomessa toimii niin sanottu ”working parliament”, jossa suurin osa lainsäädäntötyöstä sekä eduskunnan muista tehtävistä toteutetaan täysistuntojen ulkopuolella.¹⁵ Tällaisen järjestelmän voidaan katsoa heikentävän parlamentarismiin liitettyä poliittisen deliberaation ihannetta, jossa poliittinen

¹² Kalela 2020, 111–116.

¹³ Fairclough 1992, 64–65.

¹⁴ Wiberg 2014, 11.

¹⁵ Arter 1999, 198–199.

päätöksenteko perustuu kaikille avoimeen keskusteluun, joka puolestaan on sen laatuista, että se perustuu järkipärisiin argumentteihin ideologisten jakojen sijaan.¹⁶

Täysistuntopuheenvuorot voidaan nähdä puolueen tai kansanedustajan tapana vastata heitä äänestäneille kansalaisille.¹⁷ Tehdäkseni tarvittavat yksinkertaistukset diskurssianalyysiä varten, olen tutustunut kansanedustajien rooliin ja erityisesti suomalaisten käsityksiin kansanedustajan roolista osana poliittista päätöksentekoa. Valtiotieteilijä ja poliittinen filosofi Edmund Burke (1729–1797) nojasi vahvasti käsitykseen kansanedustajista kansan luottamusmiehinä, joiden yksinomaisena pyrkimyksenä oli kansan yhteinen etu. Tätä ajatusta ei voida kuitenkaan suoraan soveltaa, kun huomioidaan ihmisten subjektiiviset käsitykset yhteisestä hyvästä. Pohjoismaille tyypillisen yhteisöllisen käytännön mukaan kansanedustajien oletetaan toimivan kollektiivina, jonka toimintaa ohjaa puolue.¹⁸ Analysoinkin eduskuntauheiden sosiaalisia käytäntöjä siitä premissistä, että kansanedustajien toiminta täysistunnoissa on osa laajempaa pyrkimystä vaikuttaa kansalaisten äänestyskäyttäytymiseen ja vahvistaa puolueen ideologian tunnettuutta.

Kriittisen diskurssianalyysin toinen ulottuvuus eli diskursiiviset käytännöt keskittyvät tekstilajin sekä sen käyttötarkoituksen analyysiin.¹⁹ Eduskuntauheenvuorot ovat genreltään usein argumentoivia puheita, mutta muihinkin kategorioihin sopivia puheenvuoroja pöytäkirjoista löytyy. Vaikka usein myös kansanedustajat itse suhtautuvat täysistuntopuheisiin tietynlaisena teatterina, ei voida kiistää sitä, että täysistunto on ainut julkinen foorumi, jossa eduskuntaryhmät ja kansanedustajat voivat tuoda esiin virallisia näkemyksiään.²⁰ Tyypillisiä argumentointikeinoja täysistuntopuheissa ovat muun muassa arvoihin, auktoriteettiin, tilastotietoon, kokemukseen, yleiseen mielipiteeseen tai tunteisiin vetoaminen. Tyypillisesti niin kutsuttujen kovien argumenttien kuten tilastotiedon valossa argumentointi nähdään usein vakuuttavampana pohjana puheelle, mutta tietoon pohjaavat argumentit eivät aborttikeskustelussa ole näin ylivoimaisia. Aborttikysymyksessä korostuvatkin selvästi arvoihin ja tunteisiin vetoavat argumentit diskurssin luojina.

¹⁶ Pekonen 2011, 56–57.

¹⁷ Ibid. 107–109.

¹⁸ Bengtsson 2014, 66–76.

¹⁹ Fairclough 1992, 72–75.

²⁰ Pekonen 2011, 98–102.

2 Oikeudellinen diskurssi

Abortti koskettaa lähes kaikkia maailman ihmisiä jollain tavalla. Suomessa tehdään abortteja vuositasolla noin 8000, mikä tarkoittaa noin 22 aborttia vuoden jokaiselle päivälle. Globaalisti vastaava luku on jopa 200 000 aborttia päivässä. Maailman terveysjärjestö (WHO) on sisällyttänyt laillisen ja turvallisen abortin osaksi kansalaisille tarjottavien välttämättömien terveyspalveluiden listaustaan.²¹ Silti maailmassa on 26 valtiota, joissa abortti on kaikissa olosuhteissa kriminalisoitu teko.²² Tämä siis tarkoittaa esimerkiksi sitä, että raskaudenkeskeytystä ei voida suorittaa, vaikka se pelastaisi äidin hengen, mikä tietysti johtaa sekä äidin että lapsen menehtymiseen. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 3. artikla turvaa oikeuden elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Aborttikysymyksessä artikla synnyttää tulkinnallisen ristiriidan: kenen oikeuksia on tarkasteltava ensisijaisina – sikiön vai raskaana olevan – ja miten nämä oikeudet suhteutuvat toisiinsa? Lääkäriliiton linjauksessa todetaan seuraavasti: ”kysymykseen, milloin sikiöstä tulee ihminen, ei ole olemassa yksiselitteistä biologista, filosofista, juridista, eettistä tai teologista ratkaisua”²³.

2.1 Aborttioikeuden ensiaskeleet

Oikeudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna aborttilainsäädännön luominen jää erikoiseen asemaan. Toisaalta vuosisadan alussa Suomi oli naisten oikeuksien saralla ehdottomasti edelläkävijä: suomalaiset naiset saivat äänioikeuden vuoden 1906 eduskuntavaaleissa ensimmäisinä naisina Euroopassa. Kehitys jatkui, kun vuonna 1919 avioliitossa olevat naiset saivat oikeuden ansiotyöhön ilman aviomiehensä suostumusta ja lopulta vuoden 1930 uusi avioliittolaki vapautti naisen aviomiehensä holhouksesta.²⁴ Toisaalta on niinkin, ettei aborttikysymystä vielä sata vuotta sitten nähty osana naisten oikeuksia, vaan selkeästi lääketieteellisenä ja yhteiskunnallisena ongelmana. Suomen ensimmäinen aborttilaki merkitsi naisille kuitenkin askelta kohti laajempaa itsemääräämisoikeutta. Laissa säädettiin aborttioikeudesta siten, että raskaus voitiin naisen suostumuksella keskeyttää: 1)

²¹ “Abortion”. WHO:n verkkosivut. <<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abortion>> [luettu 30.10.2025].

²² ”The World’s Abortion Laws”. Center for Reproductive Rights verkkosivut. <<https://reproductiverights.org/maps/worlds-abortion-laws/>> [luettu 30.10.2025].

²³ “Syntymättömän ihmisarvo ja oikeudet”. Lääkäriliiton verkkojulkaisut <<https://julkaisut.laakariliitto.fi/laakarin-etiikka/elaman-alku-ja-raskausaika/syntymattoman-ihmisarvo-ja-oikeudet/>> [luettu 23.11.2025].

²⁴ ”Suomi on sukupuolten tasa-arvon edelläkävijä”, Sosiaali- ja terveysministeriö, <<https://stm.fi/suomi-on-sukupuolten-tasa-arvon-edellakavija>> [luettu 25.11.2025].

lääketieteellisin perustein; 2) jos raskaus oli saanut alkunsa raiskauksesta, josta oli nostettu syyte; tai 3) eugeenisin perustein.²⁵

Abortti siirtyi uuden lainsäädännön myötä rikosoikeudellisesta kysymyksestä sosiaalipoliittiseksi ilmiöksi. Taustalla vaikutti pyrkimys vähentää vaarallisissa oloissa tehtyjä laittomia abortteja, joista edellinen rikoslaki rankaisi ankarasti — vähintään neljän vuoden kuritushuone- tai vankeusrangaistuksella.²⁶ Täysistuntokeskustelussa ilmenevän oikeudellisen diskurssin taustavaikuttajana toimi oletettavasti vielä tämä vanha rikoslaki. Esimerkiksi edustaja Elli Stenberg (skdl.) korostaa puheessaan aborttia väkivallan tekona. Hän kannattaa lainsäädännön säilyttämistä ennallaan perustellen kantaansa muun muassa sillä, että raskauden keskeyttäminen on luonnoton teko, johon ihmisillä ei ole oikeutta.²⁷ Muutoinkin aborttioikeudesta puhutaan keskustelussa yleisen toimijan tasolla: ”--ei katsottu voitavan lähteä sille linjalle, että sosiaaliset indikaatiot oikeuttaisivat abortin”.²⁸ Tällainen kollektivistinen oikeusdiskurssi korostuu puheissa selvästi.

Aborttikomitea oli mietinnössään todennut, ettei sikiö ollut osa naisen ruumista, jolloin naisella ei myöskään voinut olla sen suhteen rajatonta määräämisvaltaa.²⁹ Tällaista sikiön ja äidin oikeuksien välistä debattia ei täysistuntokeskustelussa kuitenkaan ollut havaittavissa. Havainto on mielenkiintoinen siksi, että tämän päivän aborttioikeuskeskustelu pyörii pitkälti pro-life–pro-choice-akselilla. Pro-life -ideologia korostaa sikiön, pro-choice taas äidin oikeuksia. Ainakaan Suomessa ei näillä ideologioilla ollut siis sijaa vielä vuoden 1949 aborttikeskustelussa. Toisaalta havainto on linjassa aiemmin toteamani kollektivistisen oikeusdiskurssin kanssa. Tällä diskurssilla luodaan sosiaalista todellisuutta, jossa abortti nähdään yksilön ja yhteiskunnan välisenä asiana. Sosiaalinen todellisuus, jonka tulisi hahmottua monista rinnakkaisista tai kilpailevista merkityssysteemeistä³⁰, saa tässä suhteessa rakentua hegemonisen kollektivistista oikeutta käsittelevän merkityssysteemin ympärille. Yhdessäkään puheessa ei esitetä näkemyksiä yksilön oikeudesta tehdä itseään koskevia päätöksiä.

Analysoidessa oikeudellisen diskurssin ilmenemistä vuoden 1949 eduskuntakeskustelussa, on huomioitava, ettei Suomi ollut vielä ratifioinut esimerkiksi YK:n ihmisoikeussopimusta, joka

²⁵ Laki raskauden keskeyttämisestä 82/1950.

²⁶ HE 60/1948, 7–8.

²⁷ PTK 65/1949 vp, E. Stenberg (skdl.), 8.11.1949, 2008–2010.

²⁸ Ibid. E. Roine (skdl.), 8.11.1949, 1998–2002.

²⁹ Keski-Petäjä 2012, 45.

³⁰ Fairclough 1992, 22.

myöhemmässä aborttikeskustelussa nousee suureen osaan. Tästä huolimatta oikeudellisen diskurssin ilmeneminen puheissa oli todella vähäistä. Taustalla voi vaikuttaa yhteiskunnallinen konsensus siitä, että lisääntyminen oli ennen kaikkea osa väestöpolitiikkaa. Äitiyden, abortin ja naiseuden politisoituminen mahdollisti naisruumiiseen kohdistuvan vallankäytön, jossa se alistettiin yhteiskunnalliseksi ruumiiksi, jonka pääasiallinen tehtävä oli lisääntyä.³¹ Tässä valossa oikeudellisen diskurssin vähäinen osuus ja toisaalta ilmenemismuoto voidaan jo paremmin ymmärtää.

2.2 Sosiaaliset perusteet osana inhimillisempää lainsäädäntöä

Vuoden 1970 aborttilaki salli abortin naisen suostumuksella: 1) lääketieteellisin perustein; 2) jos lapsen synnyttäminen tuottaisi äidille huomattavan rasituksen; 3) jos raskaus oli saanut alkunsa raiskauksesta, josta oli nostettu syyte; 4) jos äiti oli alle 17- tai yli 40-vuotias, tai synnyttänyt neljä lasta; 5) lapsen vammaisuusolehtaman perusteella; tai 6) vanhemman häiriintyneen sieluntoiminnan perusteella.³² Merkittävin muutos verrattuna vuoden 1950 aborttilakiin oli se, että uudessa laissa raskaudenkeskeytys sallittiin myös sosiaalisin perustein (2). Tämä muutos oli ratkaiseva paitsi yksittäisten raskaustapausten käsittelyn kannalta, myös laajemmin yhteiskunnallisen ilmapiirin ja lainsäädännön periaatteiden kannalta. Sosiaaliset perusteet kattoivat muun muassa raskauden vaikutukset naisen elämäntilanteeseen, taloudelliseen tilanteeseen, perheoloihin ja esimerkiksi hänen mahdollisuuksiinsa opiskella tai tehdä työtä. Näiden perusteiden monitulkintaisuus mahdollisti joustavan soveltamiskäytännön, jossa päätöksenteko voitiin suhteuttaa yksilöllisiin olosuhteisiin. Tämä joustavuus oli keskeinen tekijä siinä, että laki säilyi toimivana ja relevanttina vuosikymmenten ajan.

Täysistuntokeskustelussa esiintynyt oikeudellinen diskurssi näyttäytyi lähinnä toimenpiteen suorittamiseen liittyvien tekijöiden kohdalla. Esimerkiksi edustaja Katri Kaarlonen (kesk.) on puheessaan huolissaan lääkäreiden oikeuksista ja vastuusta suojella elämää.³³ Kaarlonen ei kuitenkaan ota kantaa siihen, tulisiko aborttia suorittavalla lääkäriellä olla oikeus kieltäytyä toimenpiteen suorittamisesta, vaan on sitä mieltä, ettei elämästä päättäminen abortin kaltaisella tavalla kuulu lainkaan lääkäreiden vastuualueelle. Edustaja Alli Vaitinen (kok.) sen sijaan toteaa puheessaan, että suorittajalääkäriellä on aina oltava mahdollisuus kieltäytyä

³¹ Helén 1997, 48.

³² Laki raskauden keskeyttämisestä 239/1970.

³³ PTK 146/1969 vp, K. Kaarlonen (kesk.), 24.2.1970, 3379–3380.

abortin suorittamisesta eettisin perustein.³⁴ Ennen vuoden 1970 lakimuutosta lääkärit olivat toimineet täyden omantunnonvapauden piirissä, abortin portinvartijoina.³⁵ Oikeudelle luodaan merkitystä, jossa kyse on abortinsuorittajan suhteesta aborttiin, ei niinkään itse tekijän.

Ainoastaan edustaja Olavi Lähteenmäki (kok.) toteaa puheessaan, ettei ole ihmisten tehtävä toimia tuomareina ihmiskohtaloiden kustannuksella.³⁶ Oikeudellinen diskurssi luo tässä yhteydessä käsityksiä siitä, kenellä ei ole oikeutta päättää abortista. Se kenellä päätösvalta näiden rajausten jälkeen on, jää epäselväksi. Tällä luodaan sosiaalista todellisuutta, jossa abortti irrotetaan täysin ihmiskunnan vaikutuspiiristä. Naisten valinnanvapaus ja ajatus siitä, että abortti voitaisiin nähdä yksilökeskeisenä toimenpiteenä poliittisen ongelman sijaan, nousi yleiseen aborttikeskusteluun 1960-luvun lopussa. Tämä oli pitkälti seurausta laajemmasta yhteiskunnallisesta keskustelusta naisen ja miehen velvollisuuksista suhteessa perheeseen ja yhteiskuntaan.³⁷ Ainoana nostona naisten oikeuksista edustaja Pauli Räsänen (skdl.) nostaa puheessaan keskeiseksi teemaksi naisten oikeuden onnelliseen äitiyteen.³⁸ Tällä Räsänen viittaa siihen, että naisella tulee viimekädessä olla oikeus päättää lapsen synnyttämisestä.

Oikeudellista diskurssia hyödynnettiin lakiuudistuksen käsittelyssä kokonaisuudessaan hyvin vähän, mikä on itsessään mielenkiintoista. Keskustelun oikeudellinen diskurssi jää melko avoimeksi, koska puheet määrittelevät oikeuden aborttiin lähinnä sulkemalla pois subjekteja, joilla ei ole oikeutta tehdä asiaa koskevia päätöksiä. Vain edustaja Räsänen puheessa esiintyy määritelmä sille, kenellä tulee olla oikeus aborttiin. Debatti siitä, mitkä ovat sikiön oikeudet, jää täysistuntokeskustelusta täysin puuttumaan. Vaikuttaa siis siltä, että vielä 70-luvullakaan ei ainakaan eduskunnan tasolla oltu erityisen kiinnostuneita sikiö vastaan äiti -jaottelusta. Jälleen on myös tehtävä huomio siitä, ettei Suomi ollut vielä vuonna 1970 ratifioinut YK:n ihmisoikeussopimuksia, millä voi olla vaikutusta oikeudellisen diskurssin saamiin muotoihin.

2.3 Kenen oikeuksista abortissa on 2020-luvulla kyse?

Naisasialiitto Unionin vuonna 2020 julkaisema *OmaTahto2020*-kansalaisaloite nosti abortin jälleen poliittisen tarkastelun kohteeksi. Aloite avattiin allekirjoitettavaksi 23. syyskuuta 2020, ja vaadittavat 50 000 allekirjoitusta täyttyivät alle kuukaudessa. Aloitteen keskeinen sisältö ja tavoite oli päivittää Suomen aborttilaki 2020-luvulle, vastaamaan raskaana olevan

³⁴ Ibid. A. Vaittinen (kok.), 24.2.1970, 3381.

³⁵ Keski-Petäjä 2012, 48–49.

³⁶ Ibid. O. Lähteenmäki (kok.), 24.2.1970, 3381–3382.

³⁷ Nätkin 1997, 132–133.

³⁸ PTK 146/1969 vp, P. Räsänen (skdl.), 24.2.1970, 3337–3338.

kehollista itsemääräämisoikeutta.³⁹ Kansalaisaloitteen pohjalta muotoillun lakialoitteen toinen käsittely käytiin 25.10.2022. Oikeudellinen diskurssi esiintyy käsittelyn yleiskeskustelussa voimakkaasti. Keskustelu koostuu kahdestakymmenestä puheenvuorosta, joista oikeudellista diskurssia hyödynnetään 14:n puheenvuoron kohdalla. Erityisesti oikeudellinen diskurssi ilmenee viittauksina perusoikeuksiin, ihmisoikeuksiin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Lakiehdotuksen vastustuksen ja kannatuksen lisäksi keskustelussa ilmenee myös epäselvyyttä lakimuutosten tarpeellisuudesta.⁴⁰

Esimerkiksi edustaja Juha Mäenpää (ps.) toteaa puheessaan lakiehdotuksen olevan turha, sillä aborttien suorittaminen onnistuu “ihan jees” myös olemassa olevan lainsäädännön puitteissa.⁴¹ Lakiehdotuksen tai sitä edeltäneen kansalaisaloitteen taustalla ei vaikuttanut pyrkimys muuttaa abortin myöntämisperusteita ja sitä kautta helpottaa abortin suorittamista. Sisällölliset erot vuoden 1970 lainsäädäntöön nähden liittyivät kahden lääkärin lausunnoista luopumiseen, psykososiaalisen tuen tarjoamiseen sekä keskeytyksen suorittamiseen naisen omasta pyynnöstä. Vaikka täysistuntokeskustelussa nostettiin esiin muitakin lainkohtia, oli lain soveltamisen kannalta ehdotuksen keskeinen sisältö juuri kirjaus raskauden keskeyttämisestä 12. raskausviikon loppuun mennessä ilman erityisiä perusteita.⁴² Juuri tähän Mäenpää viittaa puheessaan todeten, että naisen sietääkin joutua harkitsemaan aborttia.

Edustaja Sari Tanus (kd.) esittää puheessaan väitteitä aborttien yhteydestä mielenterveysongelmiin ja kohonneeseen itsemurhariskiin.⁴³ Olettaen, että väitteet perustuvat tutkimukseen, jota Tanus ei kuitenkaan puheenvuorossaan tuo esiin, on tämä juuri yksi niistä syistä, miksi lakiuudistus nähtiin vastapuolen argumenteissa tarpeellisena. Esimerkiksi edustaja Mai Kivelä (vas.) toteaa, ettei aborttiprosessia ole syytä lainsäädännöllä hankaloittaa, kun abortti joka tapauksessa suoritetaan.⁴⁴ Ei voida sanoa onko abortin ja mielenterveysongelmien yhteys seurausta katumuksesta vai esimerkiksi naisen itsemääräämisoikeutta rajoittavasta hakemusprosessista. Juuri tältä kannalta lakiehdotuksen merkityksellisyyttä puheissaan korostavaa edustaja Inka Hopsu (vihr.). Hopsu painottaa

³⁹ ”OmaTahto2020 – Päivitetään Suomen aborttilaki 2020-luvulle!” *Kansalaisaloite.fi*, 23.9.2020. <<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/7233>> [luettu 18.10.2025].

⁴⁰ PTK 115/2022 vp, 25.10.2022, 31–51.

⁴¹ Ibid. J. Mäenpää (ps.), 25.10.2022, 41–42.

⁴² Laki raskauden keskeyttämisestä 239/1970; Lakialoite LA 82/2020 vp.

⁴³ PTK 115/2022 vp, S. Tanus (kd.), 25.10.2022, 45–46.

⁴⁴ Ibid. M. Kivelä (vas.), 25.10.2022, 34–35.

naisten oikeuksia ja määrittelee aborttioikeuden rajoittamisen sukupuoleen perustuvan syrjinnän muotona.⁴⁵

Edustaja Päivi Räsänen (kd.) puolestaan toteaa yleiskeskustelun avaavassa puheenvuorossaan yksinkertaisesti, että abortti ei ole ihmis- tai perusoikeus.⁴⁶ Lisäksi puheessa huomautetaan, että ihmisoikeussopimukseen on kirjattu oikeus elämään, eikä oikeutta lopettaa elämä, johon lakiehdotus Räsänen mukaan pyrkii. Koska Suomi on ratifioinut kansainväliset ihmisoikeussopimukset, vaikuttaa siltä, että näihin vetoamalla pyritään vetoamaan yleiseen mielipiteeseen ja -moraalikäsitykseen. Tässä tullaan kuitenkin oikeudellisen diskurssin hedelmällisyyteen, koska samoja ihmisoikeussopimuksia käytetään myös vastakkaisen näkökulman puolustamiseen. Kyse onkin diskurssin muovaamisesta omia tarkoituksia vastaavaksi. Eduskuntapuheen tarkoituksena voidaan oikeudellisen diskurssin hyödyntäminen nähdä pyrkimyksenä luoda tietynlaista tieto- ja uskomusrakennetta abortteihin liittyen.⁴⁷

Vahva oikeudellinen näkökulma jatkuu edustaja Ano Turtiaisen (vkk.) puheessa. Hän toteaa lakiehdotuksen painottavan naisen oikeuksia, mutta esittää tämän lakiehdotusta vastustavana argumenttina. Myöhemmin samassa puheessa Turtiainen toteaa elämän ja ihmisarvon olevan luovuttamattomia oikeuksia, jolloin oikeudellinen ote palaa puheen keskiöön. Lisäksi myös tässä puheessa otetaan kantaa sikiön oikeuksiin.⁴⁸ Kokonaisuutena puheessa vedotaan vahvasti kansan oikeustajuun pyrkimyksenä esittää oikeutta sellaisessa muodossa, jossa tärkein oikeus on oikeus elämään, jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan sikiön oikeutta. Huomio kiinnittyy puheessa väistämättä virheelliseen käsitteiden käyttöön. Voi olla, että kyseessä on puhdas vahinko, mutta kun puhe annetaan siinä muodossa, että *sikiö* saa oikeuden elämään, on todettava, että abortit pyritään aina mahdollisuuksien mukaan suorittamaan ennen kuin alkio kehittyy sikiöksi.

⁴⁵ PTK 115/2022 vp, I. Hopsu (vihr.), 25.10.2022, 39–40.

⁴⁶ PTK 115/2022 vp, P. Räsänen (kd.), 25.10.2022, 31–33.

⁴⁷ Fairclough 1992, 64–65.

⁴⁸ PTK 115/2022 vp, A. Turtiainen (vkk.), 25.10.2022, 33–34.

3 Uskonnollinen diskurssi

Erityisesti uskonnollisen diskurssin kohdalla, koen oleelliseksi huomioida myös sen, mitä diskurssi jättää ulkopuolelleen. Tässä poissulkevan diskurssianalyysin keinossa huomioidaan se, millaisia asioita jätetään usein sanomatta niiden arkaluontoisuuden takia.⁴⁹

Uskonnollisessa diskurssissa tätä voidaan soveltaa erityisesti 2020-luvun keskustelun analyysissä, koska uskonnolliset viittaukset ja -termistö voidaan nyky-yhteiskunnassa nähdä luotaantyöntävinä ja jopa radikaaleina. Puolestaan vielä 1950-luvun yhteiskunnassa uskonnollinen kielenkäyttö ja -elämäntapa eivät olleet harvinaisia. Tämän muutoksen takia on huomioitava, että uskonnollisen diskurssin käyttö on muuttanut muotoaan. Uskonnolliset viittaukset 1950-luvun puheissa eivät erotu samalla tavalla verrattuna uskonnollisen diskurssin hyödyntämiseen 2020-luvulla. 1970-luvun voidaan nähdä toimineen näiden ajanjaksojen siirtymävaiheena, mutta kuitenkin siten, että uskonnollisen maailmankuvan painoarvo oli lähempänä 1950-luvun vastaavaa.

3.1 Kristillis-siveellisen yhteiskunnan valtakausi

Suomen ensimmäinen aborttilaki astui voimaan 1. heinäkuuta 1950.⁵⁰ Lain valmistelutyöhön valjastettu aborttikomitea oli kuitenkin aloittanut toimintansa jo vuonna 1941.

Puheenjohtajansa Brynolf Honkasalon johdolla komitea toimitti mietintönsä valtiopäiville neljä vuotta myöhemmin. Mietinnössä käsiteltiin aborttimotivaation kasvuun johtaneita tekijöitä ja kansainvälisiä selvityksiä laittomista raskaudenkeskeytyksistä.⁵¹ Viimein vuonna 1948 hallitus toi esityksensä laista raskaudenkeskeyttämisestä sekä rikoslain muuttamisesta eduskunnan käsittelyyn. Esityksessä tunnustettiin laajalle levinnyt tahtotila abortin laillistamisesta, mutta samalla tuotiin esiin myös yleinen moraalinen ja uskonnollinen vastustus: ”Sikiönlähdetyksen salliminen olisi vastoin laajojen kansankerroksien oikeustajuntaa ja syvälle juurtunutta siveellistä ja uskonnollista maailmankatsomusta”.⁵²

Lakiesitys hyväksyttiin äänin 132–45 sen kolmannessa käsittelyssä 20.11.1949.⁵³

Siveellisyyden ihanne ja ajan yleinen moraalikäsitelmä, jotka hallituksen esityksestä ilmenivät, tulivat esiin myös asian täysistuntokeskustelussa.

⁴⁹ Mills 1997, 63–64.

⁵⁰ Laki raskauden keskeyttämisestä 82/1950.

⁵¹ Helén 1997, 32–34; Keski-Petäjä 2012, 39.

⁵² HE 60/1948 vp, 20.11.1948, 1–2.

⁵³ PTK 65/1949 vp, 8.11.1949, 2012.

Uskonnollinen diskurssi ilmenee esimerkiksi edustaja Margit Borg-Sundmanin (kok.) puheesta, jossa tämä vetoaa yhteiskuntamme kristillis-siveellisiin arvoihin, joihin ei tulisi mistään hinnasta kajota. Hän viittaa abortteihin sielullisen heikkouden tekoina ja aborttien laillistamiseen ”siveellisen ryhdin höllentymisenä”.⁵⁴ Edustaja Rakel Jalas (kok.) puolestaan korostaa puheessaan äideille tarjottavia neuvontapalveluita ja erityisesti niihin sisältyvää siunauksellista apua. Jalas ilmaisee erityistä tyytyväisyyttä tapauksista, joissa tämän neuvonnan ansiosta äiteihin on saatu ”oikea ote” ja he ovat sitten vastentahtoisesti selviytyneet raskaudesta synnytykseen saakka.⁵⁵ Borg-Sundmanin ja Jalaksen puheet mallintavat uskonnollisen diskurssin rakentamaa merkityssysteemiä, jossa korostuvat kristillisuus, siveellisyys ja yhteiskunnan harmonia näiden asioiden suhteen.

Kuitenkin myös siveellisyysihanteen haastajia löytyi. Esimerkiksi edustaja Eino Roine (skdl.) kritisoi puheessaan käsitteillä olevan lain vastustajia siveellisyysverhon taakse piiloutumisesta.⁵⁶ Tällä Roine oletettavasti viittasi abortin moraaliseen vastustukseen, vaikka oli eduskunnan tiedossa, että ”puoskareiden” suorittamat abortit olivat kasvavissa määrin yleistyneet. Tässä puheessa uskonnollista maailmankuvaa kyseenalaistetaan ja luodaan sosiaalista konstruktiota siitä, että siveellisyys on huono asia. Siis täysin päinvastoin aiemmin mainitsemaani uskonnollisen diskurssin rakentamaan merkityssysteemiin nähden. Tietoon perustuvaa tilastoa ei laittomien aborttien määrästä ole, mutta lukumäärän on arvioitu liikkuneen 20 000–30 000 suuruusluokassa vuosittain.⁵⁷ Tämä sekä useiden naisten vammautuminen näiden laittomien toimenpiteiden seurauksena tiedostettiin myös eduskunnan tasolla ja voidaan nähdä merkittävänä tekijänä sille, että laki hyväksyttiin sen kohtaamasta moraalisesta vastustuksesta huolimatta.

Uskonnollisen diskurssin ilmeneminen painottuu täysistuntokeskustelussa aborttioikeutta vastustaviin puheenvuoroihin. Toisaalta uskonnon liittäminen aborttikysymykseen kohtaa myös kritiikkiä. Diskurssin luomat kilpailevat merkityssysteemit, jotka korostavat samoja asioita vastakkaisista näkökulmista, luovat sosiaalista todellisuutta suhteessa toisiinsa.⁵⁸ Tässä suhteessa aborttioikeutta vastustava, uskonnon ja siveellisyyden yhteiskunnalliseen välttämättömyyteen nojaava merkityssysteemi pyrkii luomaan sosiaalisen todellisuuden maailmankuvallisesti eheästä Suomesta. Kilpaileva merkityssysteemi luo vaihtoehdoisen

⁵⁴ Ibid. M. Borg-Sundman (kok.), 8.11.1949, 2002–2003.

⁵⁵ Ibid. R. Jalas (kok.), 8.11.1949, 2005–2006.

⁵⁶ Ibid. E. Roine (skdl.), 8.11.1949, 1998–2002.

⁵⁷ Ritamies 2006, 198–199.

⁵⁸ Fairclough 1992, 101–136

todellisuuden jääden kuitenkin selvästi varjoon. Ehkä laajan moraalisen vastustuksen vuoksi, suhtautuminen aborttiin säilyi laajalti torjuvana lakiehdotuksen hyväksymisen jälkeenkin. Esimerkiksi vuonna 1950 julkaistun Avioliitto ja lääkäri -lehden kolmannessa numerossa tohtori Aksel Saloheimo kirjoittaa, että raskaudenkeskeytyspyyntö oli masennuksen muoto, jota tuli hoitaa kuten mitä tahansa muuta sairautta.⁵⁹

3.2 1970-luvun välimalli

Suomen toinen aborttilaki astui voimaan 1. kesäkuuta vuonna 1970.⁶⁰ Ensimmäinen laki ja etenkin sen soveltaminen alkoivat herättää epäilyksiä jo melko pian voimaantulonsa jälkeen. Laki oli osoittautunut epäonnistuneeksi erityisesti laittomien raskaudenkeskeytysten estämisen näkökulmasta.⁶¹ Lainsäädäntö rajoitti aborttioikeutta liian tiukasti, ja lääkäreillä oli laaja omantunnonvapaus, mikä käytännössä vaikeutti toimenpiteiden saamista. Tämä puolestaan johti laittomien aborttien suosion säilymiseen. 1960-luvulle tultaessa sekä Väestöliitto että Lääkäriliitto joutuivat toteamaan, ettei aborttilainsäädännöllä oltu päästy asetettuihin tavoitteisiin aborttientorjunnan näkökulmasta. Yhtenä juurisyynä tälle nähtiin lääkärikunnan hajanaisuus abortin myöntämiskriteereissä, jotka olivat vuoden 1950 lakiin jääneet osin tulkinnanvaraisiksi. Siispä jo vuonna 1967 asetettiin toimintaan uusi aborttikomitea, jonka tehtävänä oli valmistella aborttilainsäädännön uudistusta.⁶² Uudistamisen motiivit olivat siis lähtöisin lain soveltamisen ongelmista, eivät niinkään halusta luoda tasa-arvoisempaa lainsäädäntöä. Lakiesityksen toinen käsittely käytiin eduskunnassa 24.2.1970.

Edustaja Armas Leinonen (lkp.) kritisoi puheessaan vasemmistoenemmistöistä hallitusta kansan vakiintunutta moraalikäsitystä järkyttävistä lakiesityksistä, joista käsitteillä ollut aborttilainsäädännön uudistaminen oli Leinosen mukaan erinomainen esimerkki. Samassa puheessa Leinonen toteaa aborttilain lieventämisen johtavan kansan moraalien alentumiseen ja vastuuttoman elämäntavan yleistymiseen.⁶³ Vastuuton elämäntapa viittaa tässä siveellisyyden ihanteen hylkäämiseen, joka toisaalta oli 1970-luvulle tultaessa etenkin nuoremman väestön keskuudessa jo tapahtunut.⁶⁴ Käsitteillä ollut lakiesitys ehdotti sosiaalisten indikaatioiden

⁵⁹ Nätkin 1997, 128.

⁶⁰ Laki raskauden keskeyttämisestä 239/1970.

⁶¹ Keski-Petäjä 2012, 91–94.

⁶² Helén 1997, 224–225.

⁶³ PTK 146/1969 vp, A. Leinonen (lkp.), 24.2.1970, 3376–3377.

⁶⁴ Ritamies 2006, 215–218.

lisäämistä osaksi abortin myöntämisperusteita, mutta Leinosen lisäksi monet muutkin uudistuksen vastustajat väläyttelivät puheenvuoroissaan ajatuksia vielä vuoden 1950 aborttilakia tiukemmistakin malleista. Uskonnollista diskurssia luodaan ja käytetään näissä puheissa välineenä syyllistää siveettömyydestä enemmän kuin korostaa siveellisyyttä.

Selkeimmin uskonnollinen diskurssi nousee esiin edustaja Veikko Mattilan (sd.) puheesta, jossa tämä toteaa, että lakiehdotuksen kohta, jossa abortti tehtäisiin lailliseksi naisille, jotka ovat synnyttäneet neljä lasta, on täysin kristillisen etiikan vastainen.⁶⁵ Mattila vetoaa kristilliseen etiikkaan lyhyessä puheessaan kahdesti. Edustaja Tyyne Leivo-Larssonin (tpsl.) puheesta ilmenee hyvin keskustelun kaksi ääripäätä. Toisessa ääripäässä abortin vapauttamisen kannattajat leimattiin epämoraalisiksi ja kevytkenkäisiksi, kun toisella laidalla uudistuksen vastustajia nimitettiin kaksinaismoralisteiksi ja tekosiveellisiksi.⁶⁶ Leivo-Larsson toteaa itse asettuvansa näiden tulkintojen välimaastoon, mutta myöhemmin samassa puheessa lausuu olevansa aivan varma, että abortit ovat naisille henkisesti ja ruumiillisesti kuluttavampia toimenpiteitä lapsen synnyttämiseen ja kasvattamiseen verrattuna.

Historiantutkimuksen kannalta suotavaa on tarkastella tutkimuskohdetta aikansa edellytysten mukaisena.⁶⁷ Tässä kontekstissa se tarkoittaa ymmärrystä sanojen merkitysten muutoksesta. Esimerkiksi ruumis/ruumiillisuus ja henki/henkisyys ovat muuttaneet puhekielistä merkitystään suhteessa nykypäivään. Leivo-Larssonin puheessa esiintyy sanamuoto henkinen kuormitus, joka luettaisiin tänä päivänä lähes poikkeuksetta tarkoittamaan ihmisen kokemaan psyykkistä kuormitusta, kun vielä 1970-luvun alkuun sijoitettuna käsite on aivan yhtä mahdollista liittää siveellis-uskonnollisen kulttuurin synnyttämän ristiriitaisuuden tunteen alle. Varsinaiseen uskonnolliseen diskurssiin katsomani puheenvuorot muodostavat selkeästi merkitysjärjestelmän, jossa korostetaan uskonnon hylkäämisen varjopuolia. Tämä on varsin mielenkiintoista, sillä yhtä lailla vaihtoehtona olisi ollut perustella aborttioikeuden vastustamista uskonnollisilla hyveillä.

3.3 Uskonnon ja politiikan välirikko

2000-luvun aikana evankelis-luterilaisen kirkon jäsenmäärä on vähentynyt vajaalla miljoonalla ihmisellä.⁶⁸ Poliitikassa uskonnollinen retoriikka mielletään yhä enenevässä

⁶⁵ PTK 146/1969 vp, V. Mattila (sd.), 24.2.1970, 3380–3381.

⁶⁶ PTK 146/1969 vp, T. Leivo-Larsson (tpsl.), 24.2.1970, 3377–3378.

⁶⁷ Kalela 2020, 103–104.

⁶⁸ “Jäsentilasto 1999–2024”. Kirkon tilastot. <<https://www.kirkontilastot.fi/viz.php?id=296>> [luettu 18.10.2025].

määrin kuuluvaksi vain Kristillisdemokraateille, kun yleinen trendi on ollut eristää uskonto ja politiikka toisistaan. Tästä huolimatta uskonnollista retoriikkaa käytetään poliittisessa puheessa yhä. Uskonnollisen diskurssin hyödyntämisellä pyritään todennäköisesti vetoamaan konservatiivisen arvomaailman kannattajiin. On tärkeä huomioda, että Suomen suurempi kansankirkko, eli evankelis-luterilainen kirkko hyväksyy abortin ja tunnustaa sen osana ihmisoikeuksia.⁶⁹ Voi olla mahdollista, että kirkon päivittäessä kantaansa, on uskonnollinen diskurssi menettänyt merkitystään ja tehoaan argumentaatiossa aborttia vastaan. On myös mahdollista, että arvopohjaiset argumentit eivät ylipäänsä enää vetoa samalla tavalla, mikä heijastuu myös uskonnollisen diskurssin ilmenemiseen.

Kyseinen täysistuntokeskustelu käytiin äänestystä edeltävänä päivänä, jolloin valiokuntatyöskentely oli jo tehty. Tämä synnyttää täysistuntopuheenvuoroille kaksi mahdollista tavoitetta: muiden kansanedustajien äänestyskäyttäytymiseen vaikuttaminen ja toisaalta kansalaisten mielipiteisiin vaikuttaminen. Pidän näistä jälkimmäistä todennäköisempänä, vaikka puheet usein sanallisesti kohdistetaankin kanssapäättäjille. Kansanedustajat ovat todennäköisesti tässä vaiheessa lainsäädäntöprosessia jo oman kantansa muodostaneet. Suhtautuminen aborttikysymykseen, jota voidaan pitää käytännön kysymysten sijaan arvopohjaisena kysymyksenä, tuskin muuttuu vastakkaisen kannan edustajien argumenttien pohjalta. Toisaalta, koska aborttikysymyksessä perinteinen hallituksen ja opposition välinen vastakkaisasettelu väistyy, paranevat deliberaation edellytykset hieman.⁷⁰

Vanhaan testamenttiin kirjatut kymmenen käskyä esiintyvät edustaja Turtiaisen puheessa tämän siteeratessa viidettä käskyä, joka on käsky *älä tapa*.⁷¹ Tämä viittaus voidaan nähdä tehokeinona, jolla abortti rinnastetaan tappoon. Puheessa on myös toinen suora uskonnollinen viittaus, kun siinä kerrotaan kristinuskon leviämisestä Suomeen tuhat vuotta sitten. Tällä pyritään vetoamaan mahdollisesti jonkinlaiseen perinteeseen tai jopa auktoriteettiin, koska samassa yhteydessä mainitaan myös Norjan kuningas Pyhä Olavi. Samassa puheessa kritisoidaan käsitteillä olevaa lakiehdotusta toteamalla ”lapsen surmaaminen kohtuun osana tietynlaista elämäntyyliä esitetään itsemääräämisoikeutena”⁷².

⁶⁹ ”Abortti”. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon verkkosivut. <<https://evl.fi/sanasto/abortti-2/>> [luettu 18.10.2025].

⁷⁰ Pekonen 2011, 117–123.

⁷¹ PTK 115/2022 vp, A. Turtiainen (vkk.), 25.10.2022, 31–32.

⁷² Ibid.

Uskonnollista diskurssia luotiin Turtiaisen puheessa voimakkaasti, sillä vielä edellä mainittujen uskonnollisten viittausten lisäksi puheessa tuodaan esiin edustajan henkilökohtainen uskomus siitä, että yhteiskunnaltamme on löyhän aborttilainsäädäntömme takia viety pois siunaus. Edustaja Mikko Kinnunen (kesk.) puolestaan toteaa puheessaan syntymän ja kuoleman olevan Luojan käsissä.⁷³ Luojaan viitataan puheessa kaikkivoipaisena auktoriteettina. Huomionarvoista on, että uskonnollinen diskurssi ei esiintynyt lainkaan Kristillisdemokraattien edustajien lukuisissa puheenvuoroissa. Uskonnollinen diskurssi ilmeni selkeästi, mutta määrällisesti sen käyttö oli hyvin vähäistä. Tätä voi muihin tarkasteluajankohtiin verratessa selittää uskonnon merkityksen lasku sekä ihmisten arjessa että poliittisen argumentaation keinona.

⁷³ PTK 115/2022 vp, M. Kinnunen (kesk.), 25.10.2022, 33.

4 Väestöpoliittinen diskurssi

Euroopassa 1800-luvulla alkanut väestöpoliittinen huoli ajoi maita varsin erilaisiin ratkaisuihin aborttioikeuden suhteen. Nämä juuret ovat nähtävissä erilaisissa lainsäädännöissä vielä tänäkin päivänä. Euroopan tasolla Suomi on ollut aborttilainsäädännön osalta pitkään liberaaliin keskikastiin sijoittuva maa. Vaikka abortti on ollut Suomessa sallittu jo 1970-luvulta lähtien varsin laajoin perustein, sen saamisen edellytyksenä on ollut lääkärin myöntämä lupa ja lainmukainen peruste – tyypillisesti kaksi lääkärilausuntoa. Tämä erotti Suomen esimerkiksi Ruotsista, jossa raskaudenkeskeytys on ollut vuodesta 1975 lähtien täysin naisen päätösvallassa 18 raskausviikolle saakka. Myös monissa muissa Länsi-Euroopan maissa aborttioikeus on ollut jo pitkään selkeästi liberaalimpi kuin Suomessa ennen vuoden 2023 lakimuutosta. Ranskassa keskeytys on ollut mahdollista 14 raskausviikolle asti ilman perustelua, ja vuonna 2024 Ranska kirjasi aborttioikeuden perustuslakiinsa ensimmäisenä valtiona maailmassa.⁷⁴

4.1 Sosiaalihuollon palvelut abortintorjuntatyössä

Huoli väestönkasvun hidastumisesta oli kytynyt Euroopassa jo 1800–1900 lukujen vaihteesta. Suomessa tähän väestöpoliittiseen ongelmaan havahduttiin kuitenkin vasta vuonna 1934, kun tilastotieteilijä ja sosiaalipoliitikko Gunnar Modeen julkaisi väestöennusteensa, jonka mukaan Suomen väkiluku ei tulisi koskaan ylittämään neljää miljoonaa.⁷⁵ Tämän ongelman ratkomiseen perusteettiin vuonna 1941 Väestöliitto, jonka ensisijainen tavoite oli edistää väestönkasvua. Väestöliiton linjauksen mukaan ihanteellinen perhe koko väestönkasvun takaamiseksi olisi ollut kuuden lapsen perhe.⁷⁶ Väestöliitto asettui tukemaan aborttilakia, mutta määritteli välittömästi lain hyväksymisen jälkeen tärkeimmäksi tehtäväkseen ”abortintorjuntatyön”. Vaikka myös aborttikomitean mietinnöstä välittyy suuri huoli aborttien haittavaikutuksesta väestönkasvulle⁷⁷, ei tämä sama huoli ilmene täysistuntopuheissa.

Edustaja Stenberg esittää puheenvuorossaan muun muassa vaatimuksia lapsenhuollon kehittämisestä, palkallisista synnytyslomista, kodinhoitoavusta sekä äidin työsuhteen säilyttämisestä raskaudesta huolimatta.⁷⁸ Stenberg kannatti laajempaa aborttioikeutta, mutta

⁷⁴ ”Ranska kirjasi aborttioikeuden perustuslakiin ensimmäisenä valtiona maailmassa”. Yle, 4.3.2024.

<<https://yle.fi/>> [luettu 18.10.2025]

⁷⁵ Ritamies 2006, 137.

⁷⁶ Nätkin 1997, 62–63.

⁷⁷ Keski-Petäjä 2012, 39.

⁷⁸ PTK 65, 1949 vp, Stenberg (skdl.), 8.11.1949, 2008–2010.

tämän argumentit toimivat myös aborttioikeutta vastustaneiden perusteiksi, sillä sosiaalihuollon palvelutarjonnan parantaminen nähtiin ratkaisuna, jonka seurauksena naiset eivät enää tarvitsisi abortteja. Sosiaalihuollon palveluita korostavan väestöpoliittisen diskurssin luoma kuva on ihanneyhteiskunta, joka jättää kuitenkin huomiotta yksilön toiveet. Diskurssi on kuitenkin hienovarainen siinä mielessä, että siinä korostetaan tilannetta, jossa abortteja ei *tarvita*, sen sijaan, että abortti pyrittäisiin *kieltämään*. Tällaisella kielenkäytöllä luodaan kuvaa yhteisestä hyvästä ja pyritään vähentämään näkökulmien vastakkainasettelua.

Vain yksittäisistä puheenvuoroista ilmenee huoli siitä, mitä syntyvyydelle tapahtuisi, jos abortti laillistettaisiin. Edustaja Roine pohtii puheessaan, että naiset saattavat pelätä äitiyttä ja siksi voisivat herkästi tarttua laillistettuun aborttiin. Samassa yhteydessä Roine kuitenkin toteaa itse uskovansa, että abortin tahtovat hankkivat sen kyllä keinoilla millä hyvänsä, jolloin abortin laillistaminen ei tulisi merkittävästi vaikuttamaan aborttien todelliseen määrään.⁷⁹ Ennen vuonna 1950 voimaan tullutta aborttilakia raskauksia keskeytettiin muun muassa kuume- ja ripulilääkkeillä, viinalla, lysolilla ja pakkasmittareista saadulla elohopealla.⁸⁰ Tämän epätoivoiseksi luonnehdittavan kontekstin huomioiden on ymmärrettävää, että laista käyty eduskuntakeskustelu oli melko yhtenäistä. Erimielisyydet käsittelivät abortin laillistamisen rajoja, mutta jonkinlainen laki nähtiin pääosin tarpeellisena myös voimakkaasti aborttia vastustavien keskuudessa.

Erytistä vuoden 1949 aborttikeskustelulle oli köyhyyden asema osana aborttilainsäädäntöä. Yleiskeskustelu antaa ajan yhteiskunnasta sellaisen kuvan, jossa köyhyys on vallitseva ongelma ja sitä myös monissa puheenvuoroissa puntaroidaan mahdollisena laillisena syynä abortille. Esimerkiksi edustaja Mauri Ryömä (skdl.) korostaa laittomien aborttien kasvun taustalla olevia taloudellisia tekijöitä toteamalla, etteivät kaikki äidit elä sellaisissa olosuhteissa, joissa lapsista olisi ylipäättään mahdollista huolehtia.⁸¹ Vastoin vallitsevan väestöpoliittisen kontekstin antamaa kuvaa, ei täysistuntokeskustelussa esiintynyt huolta väestönkasvuun liittyen. Väestöpoliittinen konteksti ilmeni sosiaalihuollon palvelujärjestelmän kautta, eikä vielä vuoden 1949 keskustelussa aborttiin viitattu ehkäisykeinona.

⁷⁹ PTK 65/1949 vp, Roine (skdl.), 8.11.1949, 1998–2002.

⁸⁰ Ritamies 2006, 186.

⁸¹ PTK 65/1949 vp, M. Ryömä (skdl.), 8.11.1949, 2004–2005.

4.2 Ehkäisyvalmisteista ratkaisu aborttikysymykseen

Erityisen keskeisessä roolissa vuoden 1970 aborttilain säätämisessä oli 1960-luvulla yleistynyt perhesuunnittelu, joka vaikutti vahvasti myös käsityksiin raskaudesta ja lisääntymisestä. Vuonna 1964 käynnistyi väestötutkijoiden mukaan niin sanottu toinen hedelmällisyyden transiio, joka korosti yksilön oikeuksia ja itsensä toteuttamista.⁸² Tämä muutos konkretisoitui muun muassa ehkäisyvalmisteiden, erityisesti ehkäisytablettien, yleistymisenä. Tablettien saatavuus apteekkivalikoimaan vuonna 1962 tarjosi naisille aiempaa enemmän valtaa oman elämänsä ja mahdollisen äitiytensä suunnitteluun.

Samanaikaisesti Suomessa rakennettiin hyvinvointivaltiota ja edistettiin sukupuolten välistä tasa-arvoa työelämässä. Kaupungistumisen myötä syntyivät myös uudet perhemallit, ja suomalaisten lapsiluku laski merkittävästi: 1960-luvun puolivälin noin 2,5 lapsesta 1970-luvun alun 1,5 lapseen.⁸³ Yksilökeskeisen elämäntavan tullessa mahdolliseksi, alettiin myös naisen elämä nähdä lisääntymispyrkimyksistä irrallisena. Näiden yhteiskunnallisten muutosten valossa aborttilain uudistaminen voidaan nähdä loogisena jatkumona muille aikakaudelle reformeille.

Väestöpoliittinen diskurssi korostuu täysistuntokeskustelussa selkeästi. Esimerkiksi edustaja Lyyli Aalto (sd.) ilmaisee kannattavansa käsittelyssä olevaa lakiehdotusta erityisesti sen väestöpoliittisen merkityksen takia. Aalto nostaa puheessaan esiin perhesuunnittelun tärkeyden, mutta korostaa ehkäisyneuvonnan merkitystä aborttia tärkeämpänä perhesuunnittelun keinona. Puheessa otetaan kantaa lakiehdotuksen kohtaan, jossa abortti voidaan myöntää jo neljä lasta synnyttäneelle tällä perusteella. Aalto nostaa esiin maapallon liikakansoittumisen, jonka yhteydessä hänen mukaansa ” -- tavalliseen varattomaan perheeseen voi neljä lasta meilläkin riittää”.⁸⁴ Tähän puheeseen kiteytyy hyvin koko yleiskeskustelun vallitseva teema, joka on muun perhesuunnitteluun vaikuttavan lainsäädännön ja toiminnan kehittäminen. Väestöpoliittinen diskurssi ilmenee jollakin lailla lähes kaikissa viidessätoista puheenvuorossa, koska keskustelu ehkäisyneuvonnasta oli yksi 1970-luvun lakimuutoksen asiakohdista.

Edustaja Sylvi Siltanen (sd.), monien muiden joukossa, esittelee puheessaan näkemyksiään ehkäisyneuvonnan tulevaisuudesta. Siltanen kannattaa laajan perhesuunnittelun

⁸² Ritamies 2006, 212–215.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ PTK 146/1969 vp, L. Aalto (sd.), 24.2.1970, 3333–3334.

mahdollistamista esimerkiksi lisäämällä ehkäisyneuvonnan koulujen opetussuunnitelmiin sekä liittämällä ehkäisyneuvolapalvelut sairausvakuutuslain piiriin.⁸⁵ Vaikka ehkäisyvälineet olivat saapuneet markkinoille, jäi niiden käyttö suhteellisen vähäiseksi. Yhtenä pääsyyntä tälle voidaan nähdä tiedon puute, sillä monet naiset pelkäsivät tai eivät osanneet käyttää ehkäisyvälineitä oikein.⁸⁶ Keskustelussa ei kuitenkaan viitata huoleen siitä, että laajennettu aborttioikeus johtaisi abortin kohtelemiseen ehkäisykeinona.

Kokonaisuudessaan vuoden 1970 eduskuntakeskustelun väestöpoliittinen diskurssi ilmeni yksilökeskeisyyden huomioivana. Sosiaalihuollon palvelut ovat tietysti osa kollektiivisempaa väestöpolitiikkaa, mutta keskustelu ehkäisystä aborttioikeuden kanssa toi keskusteluun näkökulman, joka huomioi yksilön abortin takana. Väestöpoliittisen diskurssin jäsentämät merkityssysteemit toimivat rinnakkain, eikä keskustelussa noussut esiin esimerkiksi ehkäisyyn kielteisesti suhtautuvia mielipiteitä. Myöskään esimerkiksi huoli väestörakenteesta ei esiintynyt puheenvuoroissa. Kokonaisuudessaan täysistuntokeskustelun erottaa tarkasteluvälin muista keskusteluista se, että vuoden 1970 keskustelu oli ainut, jossa lakiehdotusta puoltavia puheenvuoroja oli enemmän, kuin sitä vastustavia. Lain uudistamiselle nähtiin siis suuri tarve.

4.3 Syntyvyys nousuun aborttikiellolla

Syntyvyys ja erityisesti huoli kokonaishedelmällisyydyluvun laskemisesta ovat olleet suosittuja uutisaiheita 2000-luvulla. Vastoin median luomaa kuvaa uudesta kriisistä on huomioitava, että syntyvyyden laskeva trendi on saanut alkunsa jo 1910-luvulla.⁸⁷ Suuret ikäluokat kenties veivät huomiota syntyvyyden yleiseltä laskulta, kunnes nämä tulivat eläkeikään, jolloin huoltosuhteen epäsuhteaisuudet konkretisoituivat. Esimerkiksi vuonna 2023 eläkkeelle siirtyi 70 000 ihmistä, mutta lapsia syntyi vain reilut 43 000.⁸⁸ Tämä väestöpoliittinen konteksti voidaan nähdä yhtenä selityksenä sille, miksi 2000-luvun aborttikeskustelussa on mukana voimakas väestöpoliittinen näkökulma. Väestöpoliittisen diskurssin käyttö voidaan

⁸⁵ PTK 146/1969 vp, S. Siltanen (sd.), 3334–3335.

⁸⁶ Keski-Petäjä 2012, 112–114.

⁸⁷ ”Lapsia yhteiskunnan talkoisiin – syntyvyyden ja syntyvyysuolen historiaa Suomessa” Tilastokeskus, 9.6.2022. <<https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/lapsia-yhteiskunnan-talkoisiin-syntyvyyden-ja-syntyvyysuolen-historiaa-suomessa>> [luettu 14.10.2025].

⁸⁸ ”Suomen suurin kriisi”. *Helsingin sanomat*, 26.3.2024. <<https://www.hs.fi/talous/art-2000010263779.html>> [luettu 14.10.2025].

siis kytkeä ajan sosiaalipoliittiseen kontekstiin, jossa syntyvyyden lasku ja huoltosuhteen vaikutus maamme talouteen nähdään merkittävänä yhteiskunnallisina ongelmina.

Vuonna 2022 lakiehdotuksesta aborttilain päivittämiseksi käydyssä yleiskeskustelussa on havaittavissa runsasta väestöpoliittisen diskurssin käyttöä. Väestöpoliittinen diskurssi on myös diskurssina sellainen, joka ei sellaisenaan tue poliittista kahtiajakoa, koska huoltosuhte on tasapuolisesti kaikkien ongelma. Väestöpolitiikkaa tuodaan sellaisenaan esiin puheissa esittelemällä lukuja toteutettujen aborttien määrästä, mutta myös epäsuoria, hieman populistisia viittauksia väestöpolitiikkaan tehtiin. Populistisella viittauksella tarkoitan esimerkiksi edustaja Turtiaisen käyttämiä sanavalintoja, kun hän puheessaan sanoo, että joka päivä abortoimme ”koululuokallisen lapsia”.⁸⁹

Lisäksi puheessa abortti rinnastetaan murhaan. Tällaisilla sanavalinnoilla abortti pyritään todennäköisesti tuomaan lähemmäs ihmisiä vetoamalla tunteisiin. Koululuokka on voimakas vertauskuva aborttien lukumäärälle. Väestöpoliittista diskurssia hyödynnetään puheessa luomalla kuulijalle käsitys siitä, että ilman abortteja väestöpoliittinen kriisimme ei ehkä olisi kehittynyt niin merkittäväksi. Se onko syntyvyys asia, johon valtiovalta voi puuttua, onkin syntyvyyden laskun myötä noussut julkiseen keskusteluun.⁹⁰ Eduskuntaryhmänsä ainoana jäsenenä Turtiaisen voidaan uskoa puheellaan pyrkineen vaikuttamaan ennen kaikkea kansaan. Nuoren ja pienen puolueen pyrkimykseen vakiinnuttaa asemansa poliittisella kentällä kuuluu puolueen arvopohjan luominen, jonka välineenä eduskunnan täysistuntopuheenvuorot voivat toimia.

Edustaja Räsänen toteaa puheessaan, että vuoden 1970 jälkeen abortoiduista 650 000 lapsesta 130 000 olisi 2020-luvulle tultaessa synnytysikäisiä naisia, joten myös heidän lapsensa ja lapsenlapsensa voitaisiin laskea abortin seurauksena syntymättä jääneiden lasten määrään.⁹¹ Tämä puhe sisältää vahvan taustaolettamuksen siitä, että kaikki synnytysikäiset naiset tulevat lisääntymään. Tällaisella retoriikalla pyritään yksinkertaistamaan monimutkaisia tilastoja, sillä esitetyissä tilastoissa ei huomioitu lainkaan niitä tapauksia, joissa abortin tehneet ovat myöhemmin valinneet hankkia lapsia. Ei siis ole olemassa tilastoa, joka voisi luotettavasti kertoa, kuinka monta lasta olisi syntynyt, jos abortteja ei olisi suoritettu. On totta, että näistä 650 000 lapsesta lähes kaikki olisivat syntyneet elävinä. Emme kuitenkaan voi tietää

⁸⁹ PTK 115/2022 vp, Turtiainen (vkk.), 25.10.2022, 33–34.

⁹⁰ Kontula 2018, 44.

⁹¹ Ibid. Räsänen (kd.), 25.10.2022, 31–33.

olisivatko näiden lasten äidit enää hankkineet lapsia, jotka heillä nyt todellisesti on. Myös tässä puheessa väestöpoliittinen diskurssi ilmenee pyrkimyksenä luoda aborteista syy väestöpoliittiselle kriisillemme.

Edustaja Kivelä ottaa puheessaan esiin toisenlaisen näkökulman väestöpolitiikkaan. Hänen mielestään aborttien vähentäminen on tärkeä pyrkimys, jota tulisi tavoitella seksuaalikasvatuksen avulla.⁹² Tällä puheella pyritään tietynlaiseen vastuun siirtoon. Vastuu epätoivotuista raskauksista siirretään yksilöltä suuremmalle taholle, politiikkaan ja seksuaalikasvatukseen. Myös edustaja Hopsu nostaa esiin seksuaalikasvatuksen merkityksen aborttikysymykselle.⁹³ Tätä tuetaan puheessa tilastoilla maksuttoman ehkäisyyn vaikutuksesta aborttien määrään. Ehkäisyyn ottaa kantaa myös edustaja Mäenpää, joka pelkää, että abortista muodostuu ehkäisykeino.⁹⁴ Hopsun ja Mäenpään puheissa huomataan, kuinka samaa tematiikkaa hyödynnetään vastakkaisiin pyrkimyksiin. Väestöpoliittinen diskurssi ilmenee myös Jukka Mäkysen (ps.) ja Tomi Kankaanniemen (ps.) puheenvuoroissa, joissa otetaan kantaa syntyvyyden laskuun, joka nähdään ongelmana, jonka ratkaisuksi aborttilainsäädännön tiukentaminen olisi toimiva keino.⁹⁵

⁹² Ibid. Kivelä (vas.), 25.10.2022, 34–35.

⁹³ Ibid. Hopsu (vihr.), 25.10.2022, 39–40.

⁹⁴ Ibid. Mäenpää (ps.), 25.10.2022, 41–43.

⁹⁵ Ibid. J. Mäkynen (ps.), 25.10.2022, 35–36; Ibid. T. Kankaanniemi (ps.), 25.10.2022, 46–47.

5 Johtopäätökset

Diskurssianalyysin keinoin onnistuin paitsi tunnistamaan valitsemani diskurssit myös löytämään yhteyksiä ja eroja diskurssien hyödyntämisessä. Lisäksi primääriaineiston analyysi mahdollistaa päätelmiä aborttioikeuden kehittymisestä, etenkin poliittisena kysymyksenä. Voisimme tietysti tarkastella aborttioikeuden kehitystä yhtenäisenä jatkumona, mutta tässä sortuisimme luomaan keinotekoisen yhteyden tapahtumille, jotka ovat liittymäkohdistaan huolimatta tapahtuneet pyrkimättä kronologiseen syy-seuraussuhteeseen.⁹⁶

Lähdekirjallisuuden, primääriaineiston sekä aborttilainsäädäntöjen vertailun perusteella voidaan todeta, että suurimman harppauksen aborttioikeus otti 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Tietysti aborttilainsäädännön luominen ja abortin irrottaminen rikoslaista vuonna 1950 olivat merkittäviä askeleita verrattuna niitä edeltäneeseen aikaan, mutta Suomen ensimmäisen aborttilain voidaan katsoa olleen niin tiukka, ettei se muuttanut abortin saamista merkittävästi.

Vaikka oikeudellinen diskurssi ilmenikin kaikissa kolmessa tarkastelemassani täysistuntokeskustelussa, yleistyi se selkeästi vuoden 2022 kohdalla. Tämä asettaa oikeudellisen diskurssi on tutkielman kannalta erittäin mielenkiintoiseen asemaan. Oikeudellisen diskurssin käyttö vuosien 1949 ja 1970 täysistuntopuheissa ei vastannut lainkaan sitä, miten diskurssia vuonna 2022 hyödynnettiin. Vuosina 1949 ja 1970 kukaan ei eduskunnassa maininnut lapsen oikeutta elämään. Sen sijaan vedottiin huomattavasti enemmän yleiseen moraalikäsitelmään ja yksinkertaisesti abortin lakisäätöihin oikeudellisiin perusteisiin. Nyky-yhteiskunnassa aborttikeskustelu pitkälti näyttäytyy debattina äidin ja syntymättömän lapsen välillä, joten oletin tämän ilmenevän myös aiemmissa lainsäädäntöä käsitelleissä keskusteluissa. Tällainen oikeusdiskurssi ilmeni kuitenkin ainoastaan vuoden 2022 keskustelussa. Oikeudellisen diskurssin yleistymisen voidaan ymmärtää myös erilaisten ihmisoikeussopimusten aiheuttamana, mutta mielestäni ainoastaan niillä ei voida vuoden 2022 oikeuspainotteista keskustelua perustella.

Uskonnollinen diskurssi sen sijaan ilmenee tarkasteluvälillä melko tasaisesti. Vastoin ennako-odotuksiani, uskonnollisen diskurssin käyttö ei ollut vuonna 1949 juurikaan yleisempää kuin vuonna 2022. Uskonnollisten viitteiden suurempi määrä liittyi lähinnä ajalle tyypilliseen kielenkäyttöön, jossa esimerkiksi sielu ja pyhyys olivat huomattavasti nykypäivää

⁹⁶ Kalela 2020, 120–128.

yleisempiä käsitteitä. Toisaalta ei näiden painoarvoa ole syytä vähätellä, sillä niiden katoaminen eduskuntapuheesta ilmentää yleisesti uskonnollisen elämäntavan suosion laskua. Sellaiset viittaukset, joissa kristillistä elämäntapaa pidetään normina ja itsestään selvänä perusteena abortin vastustamiselle, jäivät vuoden 1949 keskustelun ominaispiirteeksi. 1970-luvun keskustelu sisälsi joitakin selkeitä uskonnollista diskurssia hyödyntäviä puheita, mutta niistäkin uskonnolliset perustelut välittyivät enemmän moraalikäsitteisiin nojaavina. Sen sijaan vuonna 2022 uskonnollinen diskurssi näyttäytyi ainoastaan voimakassanisissa argumenteissa vedoten Jumalaan ja Raamattuun. Tämä uskonnollisten argumenttien muuttuminen on varsin mielenkiintoinen havainto. Vaikuttaa siltä, että uskonnollinen diskurssi on siirtynyt aikavälillä enemmistöön, yleiseen elämäntapaan vetoavasta argumentaatiosta pieneen vähemmistöön vetoavaksi keinoksi.

Selkeästi eniten käytetty diskurssi koko tutkielman mittakaavassa on väestöpoliittinen diskurssi. Tämä oli osin oletettavissa aiheen väestöpoliittisen luonteen huomioiden. Väestöpoliittisen diskurssin käytössä on kuitenkin mielenkiintoisia eroja tarkasteluajankohtien välillä. Siinä missä vuoden 1949 eduskuntakeskustelu keskittyy sosiaalihuollon palvelujärjestelmän kehittämiseen ja huoleen kasvavasta köyhydestä, on vuoden 2022 keskustelun väestöpoliittinen ulottuvuus lähes yksinomaan keskittynyt huoltosuhdevajeeseen. Vuosien 1949 ja 1970 täysistuntopuheenvuoroissa nähdään toisiaan tukeva jatkumo, jossa ideat, joita vuonna 1949 on eduskunnassa esitetty, esitetään vuoden 1970 puheissa olemassa olevina käytänteinä. Sekä vuonna 1949 ja 1970 puheissa oli viittauksia kansan köyhydestä ja heikoista mahdollisuuksista huolehtia lapsista tämän takia. Vuonna 2022 yksilön taloudellinen tilanne ei noussut aborttikeskustelussa esiin kertaakaan. Sen sijaan huoli veronmaksajien vähenemisestä valtasi tilaa keskustelulta, mikä on selitettävissä pitkään jatkuneella syntyvyyden laskulla. Vielä vuonna 1970 täysistunnossa mainittiin, että nelilapsinen perhe riittää, kun tänä päivänä sellaista kutsutaan suurperheeksi.

Eryteisesti uskonnollisen ja oikeudellisen diskurssin kohdalla voidaan havaita päällekkäisyyksiä. Esimerkiksi vuoden 2022 keskustelussa puheissa, joissa ilmeni uskonnollinen diskurssi, esitettiin myös argumentteja, jotka lukeutuivat oikeudelliseen diskurssiin. Vaikkei tutkielmani keskitykään aborttioikeuden puolustamisen ja vastustamisen erotteluun, on huomioitava, että ylivoimaisesti suurin osa koko tarkasteluvälillä esitetyistä puheenvuoroista esitettiin aborttioikeutta vastustavasta näkökulmasta. Uskonnollinen diskurssi ilmeni yksinomaan näissä aborttioikeutta vastustavissa puheenvuoroissa. Oikeudellinen ja väestöpoliittinen diskurssi esiintyi molempia näkökulmia ajavissa

puheenvuoroissa ja myös näiden osalta joitakin päällekkäisyyksiä voitiin havaita. On huomionarvoista, että mikään valituista diskursseista ei sulje pois toisen diskurssin käyttöä. Tämä johtuu siitä, että vaikka uskonnollista diskurssia hyödynnettiin vain abortin vastustamiseen, käytettiin kahta muuta melko tasapainoisesti molemmista näkökulmista.

Koko tarkasteluajalta voidaan tehdä mielenkiintoisia huomioita: vuosina 1949 ja 1970 aborttia käsiteltiin kollektiivisempänä, yhteiskunnallisena kysymyksenä, kun etenkin eduskuntakeskustelu viimeisimmän lakiuudistuksen kohdalla maalasi aborttioikeudesta yksilökeskeisempää kuvaa. Erityisesti oikeudellisen diskurssin muutos mallintaa konkreettisesti yhteiskunnallista muutosta kohti individualistisempaa elämäntapaa. Keskittyminen yksilön oikeuksiin ja vapauksiin, yksilön omaan tahtoon, ilmeni vuoden 2022 keskustelussa sen kantavana teemana. Aiempina tarkasteluajankohtina yksilön oikeus esiintyi vain yhdessä puheenvuorossa. Väestöpoliittinen diskurssi sen sijaan luo jatkumoa ja omalta osaltaan mallintaa erityisesti yhteiskunnan vaurastumista.

Jatkotutkimuksen kannalta oma mielenkiintoni heräsi liittyen Väestöliiton ja neuvolajärjestelmän rooliin abortintorjuntatyössä. Henkilötarinat, joita tutkimuksen lähdeaineistossakin jonkin verran esitetään, tarjoavat aborttioikeuteen yksilökeskeisemmän näkökulman koko tarkasteluvälille. Aborttioikeuden kannalta tutkimusta voisi jatkaa tutustumalla laajempaan aineistoon, esimerkiksi lakiesitysten ensimmäisiin käsittelyihin, ja perehtyä lisäksi aborttikomiteoiden, ja myöhemmin valiokunnan mietintöön. Erilaiset vaikuttajatahot kuten asiantuntijat ja erilaiset sidosryhmät olisivat myös erittäin mielenkiintoinen tutkimuskohde.

Diskurssianalyysin havainnot voidaan kiteyttää toteamalla uskonnollisen diskurssin säilyneen johdonmukaisimpana koko tarkasteluvälillä, kun taas oikeudellisessa diskurssissa huomataan suuri muutos vuoden 2022 ja aiempien välillä. Väestöpoliittisen diskurssin voidaan sanoa ylläpitäneen suosionsa, mutta muuttaneen muotoaan. Koko tarkasteluväliltä voidaan hahmottaa kehityskulku, jossa abortti muuttuu ensin rikoksesta lääketieteelliseksi toimenpiteeksi, vähitellen sosiaalipoliittiseksi ongelmaksi, sitten väestöpolitiikan akilleen kantapääksi ja lopulta eettiseksi pulmaksi, jona me sen tänä päivänä tunnemme.

Lähteet

Valtiopäiväasiakirjat

Valtiopäivät 1948–1949, pöytäkirjat.

Valtiopäivät 1969, pöytäkirjat.

Valtiopäivät 2022, pöytäkirjat ja valiokuntien mietinnöt.

Tutkimuskirjallisuus

Arter, David. *Scandinavian politics today*. 2nd ed. Manchester; New York: Manchester University Press, 2008.

Bengtsson, Åsa. ”Kansanedustajien roolit ja kansalaisodotukset”. *Eduskunta. Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*, toim. Tapio Raunio ja Matti Wiberg. Helsinki: Gaudeamus, 66–77, 2014.

Fairclough, Norman. *Discourse and social change*. 6th ed. Cambridge: Polity, 1992.

Helén, Ilpo. *Äidin elämän politiikka: naisukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Sosiologian väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1997.

Helén, Ilpo ja Katja Yesilova. ”Vietti, väestö ja valinta – Seksuaaliterveyden kerrostumat Suomessa”. *Kansalaisuus ja kansanterveys*, toim. Ilpo Helén ja Mikko Jauho. Helsinki: Gaudeamus, 2003, 233–259.

Kalela, Jorma. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus, 2000.

Keski-Petäjä, Miina. *Aborttitoiveet ja abortintorjunta. Raskaudenkeskeytysten hakeminen 1950–60 lukujen Suomessa*. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 45. Helsinki: Väestöliitto, 2012.

Kontula, Osmo. *2020-luvun perhepolitiikkaa*. Väestöntutkimuslaitos, Katsauksia E52/2018. Helsinki: Hansaprint, 2018.

Mills, Sara. *Discourse*. Lontoo: Routledge, 1997

Nätkin, Ritva. *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä*. Helsinki: Gaudeamus, 1997.

Pekonen, Kyösti. *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino, 2011.

Raunio, Tapio & Matti Wiberg. ”Eduskunta Suomen poliittisessa järjestelmässä”. *Eduskunta. Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*, toim. Tapio Raunio ja Matti Wiberg. Helsinki: Gaudeamus, 7–38, 2014.

Ritamies, Marketta. *Sinappikylvystä ehkäisytablettiin. Suomalaisen perhesuunnittelun historia*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 44/2006. Helsinki: Väestöliitto, 2006.

Muut lähteet

Center for Reproductive Rights, 2025. <<https://reproductiverights.org/>>

Finlex, 2025. <<https://www.finlex.fi/fi>>

Helsingin Sanomat, 2024–2025. <<https://www.hs.fi/>>

Kansalaisaloite.fi, 2020. <<https://kansalaisaloite.fi/fi>>

Lääkäriliiton julkaisut, <<https://julkaisut.laakariliitto.fi/>>

Sosiaali ja terveysministeriö, 2022-2025 <<https://stm.fi/etusivu>>

Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2024–2025. <<https://evl.fi/>>

Tilastokeskus, 2022. <<https://stat.fi/fi>>

Valtioneuvosto, 2022. <<https://valtioneuvosto.fi/>>

World Health Organization, 2025. <<https://www.who.int/>>

Yleisradio, 2022–2024. <<https://yle.fi/>>